

IL PENTATEUCO

VOLGARIZZATO E COMMENTATO

DA

SAMUEL DAVIDE LUZZATTO

CON

INTRODUZIONE CRITICA ED ERMENEUTICA

OPERA POSTUMA

Vol. I. — GENESI

05 - HAIE' SARA'

PADOVA

Premiata Tipografia edit. F. Sacchetto

1871

כג

ה (א) וַיְהִיו חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים
שָׁנָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה: (ב) וַתָּמָת
שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הוּא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
וַיְבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וּלְבִתָּהּ:
(ג) וַיִּקָּם אַבְרָהָם מֵעַל פָּנָיו מִתּוֹ וַיְדַבֵּר אֶל-
בְּנֵי־חֵת לֵאמֹר: (ד) גֵּר־וּתּוֹשֵׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם
תָּנוּ לִי אַחֲזֵת־קָבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מִתּוֹ
מִלְּפָנָי: (ה) וַיַּעֲנוּ בְנֵי־חֵת אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר

(א) שני דחי שרה: כלל שאחר הפרט (כת"ב), וכל כי טעות כפל בלשון המדרש
שכנחא ר"ש ונריך לומר בת ק' כנת כ' לנו בת כ' כנת ז' לחטא, ומפני שחלל ר"ש
(*) כף זעירא.

XXIII

(1) La vita di Sara fu centoventisette anni; gli anni (son questi) della vita di Sara. (2) Sara morì in Kirjath-Arbà, ora Hhebròn, nel paese di Canaan; ed Abramo recossi (ivi) per far esequie a Sara e per piangerla. (3) Levatosi quindi Abramo d'appresso al suo morto, parlò agli Hhittei, con dire: (4) Io sono presso di voi un pellegrino ed avventiccio: accordatemi presso di voi una possessione ad uso di sepoltura, ond'io mi tolga d'innanzi e seppellisca il mio morto. (5) Gli Hhittei ri-

הנפחא הכוכה (כנת כ' למטא כנת ז' לנו) כדחק לפרש שאינה בת עונשין והמלות הללו אינן במדרש. ואח"כ מלאמי כדברי נבירוש קדמון כ"י על בראשית רבא הנמלא בקוץ היקר הכולל פי' ס' יצירה לר"י ברלובי, אחחת הגברים היקרים בני המנוח משה אריה טריאסטני ז"ל, וכן כתוב בו: היה לו לומר משה ועשרים ושבע שנה, אלא כך הוא אומר בת משה כנת עשרים לנוי. (ב) ויבא אברהם: אולי מנאר שבע (כדברי רז"ל). ואין ראיה מזה שהיה יתחק נשעת העקדה בן ל"ו שנה, כי יתכן שכבר עברו שנים הרבה מן העקדה עד מיתת שרה, ובכל הזמן ההוא יש אברהם בנאר שבע. ולדעת הרמ"בן היה לשרה אהל, אם יושנת היא ואמהותיה, וכן מלאנו בזהל יעקב ובזהל לאה, והנה שרה מתה בזהל שלה, וככנס אברהם בזהל עם אחת מרעיו לספוד אותה. או זיהיה טעם וינא שנתעורר לספוד אותה, כדעת רש"ם ורמ"בן. בפ' ר"שי ויבא אברהם מנאר שבע לספוד לשרה ולבנתה, הוא דבור אחד, ומלות וכסמכה מיתת שרה וגו' חוזרות אל ותמת שרה, ואינן דנקות עם לספוד לשרה ולבנתה. (ד) גר ותושב אנכי עמכם: כבר פירשתי מה הוא גר ומה הוא תושב בשמות י"ג מ"ח, וכאן הכוונה לומר הריני לפניכם כגר ותושב, ככל אשר תרנו, אם אני תשוב צעיניכם כגר היושב לבדו עם בני ביתו, הרשוכי לקנות מכם קרקע שאין לו בעלים, ואקבור בו מתי, ואם אני צעיניכם כתושב היושב בביתו של אחד מבני העיר, הרשוכי לקנות קרקע בתוך בית הקברות של אחד מכם. והם ענו: אתה צעינינו לא כגר ולא כתושב, אלא כנשיא גדול וככבוד, ואין אתה צריך לקנות אחת קבר, כי כל אחד מנונו בכסף מפנה יניח שתקבור את מתך אצל מתינו. אבל אברהם לא היה ספד שלמחר ינא בעל הקבר ויקבור את מתו אצל שרה, ולא יוכל עוד אברהם להקבר אצלה, וכל מפנו היה לקנות קבר מיוחד לו ולבנותיו, לפיכך ענה אותם ואמר להם: הכני מודה לכם על חפדכם, אבל ממחר שאחס רוניס לכדני ולהתחמד עמי, אל תתנו לי בחתמה מקום קבר אחד, אבל הנימו לי שאקנה בכסף חלקת שדה שמהיה לבית קברות לי ולכל

לו: (א) שְׁמַעְנוּ אֲדֹנָי נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה
 בְּתוֹכָנוּ בְּמִבְחַר קִבְרֵינוּ קִבֵּר אֶת־מֵתְךָ אִישׁ
 מִמֶּנּוּ אֶת־קִבְרוֹ לֹא־יִכְלֶה מִמֶּךָ מִקִּבְרֵ מֵתְךָ:
 (ב) וַיִּקַּם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְעַם־הָאָרֶץ לְבְנֵי־
 חֵת: (ג) וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם־יֵישׁ אֶת־
 נַפְשְׁכֶם לְקַבֵּר אֶת־מֵתִי מִלְּפָנַי שְׁמַעוּנִי
 וּפְגַעוּ־לִי בְּעַפְרוֹן בֶּן־צֹחַר: (ד) וַיִּתֶּן־לִי אֶת־
 מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־לוֹ אֲשֶׁר בְּקִצֵּה שְׂדֵהוּ
 בְּכֶסֶף מָלֵא וַתִּנָּגַח לִי בְּתוֹכְכֶם לְאַחֲזַת־קִבְרוֹ:
 (ה) וַעֲפְרוֹן יָשָׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת וַיַּעַן עַפְרוֹן
 הַחֵתִי אֶת־אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת לְכָל בָּאֵי
 שְׂעַר־עִירוֹ לֵאמֹר: (ו) לֹא־אֲדֹנָי שְׁמַעְנִי הַשְׂדֵּה
 נְתַתִּי לָךְ וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר־בוֹ לָךְ נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי
 בְנֵי־עַמִּי נְתַתִּיהָ לָךְ קִבֵּר מֵתְךָ: (ז) וַיִּשְׁתַּחֲוּ

בני ביתי; וענן ראיתי לעפרון מערה הראויה לקברות, הכני מפיל תחנתי לפניכם שתבקשו
 מחנו שימחול על כבודו ויחזור מנחלת אבותיו לי, מה שאני לא אעז פני לשאול מאתו,
 כי ידעתי כי הקשיתי לשאול (אח"כ מנחתי קנת מזה לרד"ק): (ו) שמענו אדוני: כאשר
 הכניו במלח אדני בל"י, ולא נכתב אדוכנו כי אדני כאשר ברוב הזמן כמו כנוי של כבוד, בלי
 הבחנה אם המדבר יחיד או רבים, וכיוצא בזה, Monsieur, Madame, Madonna, Messere,
 וכן הענין ג"כ בכנוי האל אדני כמו אדני מען אחה היית לנו. דעת מהר"ש בנח"ש

sposero ad Abramo, con dirgli: (6) Ascoltaci, signore! Tu sei tra noi un principe di Dio [cioè veneratissimo]. Nel migliore dei nostri cimiterj seppellisci il tuo morto: alcuno di noi non ti negherà il suo cimiterio per seppellirvi il tuo morto. (7) Abramo tosto si prostrò innanzi alla gente del paese, (cioè) agli Hhittei. (8) E parlò loro, con dire: Se è vostra volontà di prestarvi perchè il mio morto mi venga tolto d'innanzi e seppellito, ascoltatevi, e pregate per me Efròn figlio di Sòhhar; (9) Perchè mi dia la grotta della Machpelà che gli appartiene, situata nell'estremità del suo campo. Me la dia (cioè) in mezzo a voi, per l'intero valore, in possessione ad uso di sepoltura. (10) Efròn trovavasi in mezzo agli Hhittei; e l'hhitteo Efròn rispose ad Abramo in presenza degli Hhittei, di tutti quelli (cioè) che entravano per la porta della sua città, con dire: (11) No, signore, (ma) ascoltami. Il campo te lo do, e la grotta che v'è dentro a te la do: in presenza dei miei connazionali io te la do, seppellisci il tuo morto. (12) Abramo si prostrò

כי אדני הוא גם כמו אדומי, יהודי, אינה אלא שנוש. אבל שלא בפניו אחרים אדונינו (המלך) דוד (מ"א ח' י"א). (10) ויקם: ענין זרח ומחירות (ח) אם יש את נפשכם: אם יש עם נפשכם כלו' בלנכס. לקבור את מתי: לעזור לי בזאתן שאוכל לקבור, כמו שאחרתם בזמנך קברנו וגו'. (פגועו: ענין תחייה ונקמה, ולא יכול אלא כשאדם מנקה מאחרים דבר גדול וקשה, שאין רנוס לעשותו, או שהוא דואג שלא יתפנו לעשותו, ובגור מלשון פגיעה שענינו כמו בלשון איטלקי urtare, כאדם המפזיר במזרו בידו ובגופו כדי שימלא שאלתו, כמו ואל תפגע בי כי אינני שומע אותך (ירמיה ז' י"ו) אל תפגעני בי (רות ח' י"ו), הפגיעו למלך לבלתי שרוף את המגילה (ירמיה ל"ו כ"ה), וכן כאן עפרון היה איש עשיר וכבדו, ולא לכבוד היה לו למכור מנחלת אבותיו, כענין כנות היועצאלי על כן לא מלאו לנו לאזרהם לבקש זאת מאתו. (ט) פערת המכפלה: המערה אשר במכפלה (למעט י"ו) או אשר נשדה המכפלה (מ"ט ל'). מכפלה: גם המקום, לא תאר למערה (רש"י ב"ב רמ"ב רמ"ג ור"א). בבקב מלא: במזיר שלם דמי שוויה בריוח ולא בזמנוס; מלאנו כסף להוראת המחיר, כלו' כסף שוויו של דבר, כמו למטה (פסוק י"ג) נתתי כסף השדה: וכיוצא בזה ב"ב ד"ה בבקב מלא תנהו לי (ח' כ"א כ"ב) כי קנה אקנה בכסף מלא (שם שם כ"ד). בחובכם: לעניכס ותהו עדים (רש"י ב"ב). (י) ועשרון יושב וגו': הענין כלו' היה נשער העיר, מקום קבוץ העם, והיה גם עפרון, ואזרהם לא ראהו או עשה עלמו כללו לא ראהו, כי לא מלאו לנו לבקש זאת מאתו. (יא) לא ארני: עיין למטה י"ד. (יב) וישתחו

אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם־הָאָרֶץ: (יג) וַיְדַבֵּר אֶל־
 עֶפְרוֹן בְּאֶזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ אִם־אַתָּה
 לוֹ שָׁמַעְנִי נָתַתִּי כֶּסֶף הַשְּׂדֵרָה קַח מִמֶּנִּי
 וְאַקְבְּרָה אֶת־מֵתִי שָׁמָּה: (יד) וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־
 אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ: (טו) אֲדַנִּי שָׁמַעְנִי אֶרֶץ
 אַרְבַּע מֵאֹת שְׁקֵל־כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מֵה־הוּא
 וְאֶת־מֵתְךָ קָבַר: (טז) וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־
 עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן אֶת־הַכֶּסֶף
 אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאֶזְנֵי בְנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שְׁקֵל
 כֶּסֶף עֶבֶר לְסַחֲרִי: שְׁנֵי (יז) וַיָּקָם וַיֵּשְׁבֶה עֶפְרוֹן
 אֲשֶׁר בַּמְּכַפְלָה אֲשֶׁר לִפְנֵי מַמְרָא הַשְּׂדֵה
 וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ וְכָל־הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשְּׂדֵה
 אֲשֶׁר בְּכָל־גְּבֻלוֹ סָבִיב: (יח) לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה
 לְעֵינָיו בְּנֵי־חֵת בְּכָל בְּאֵי שְׂעַר־עִירוֹ: (יט)
 וְאַחֲרֵי־כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל־
 מְעָרַת שְׂדֵה הַמְּכַפְלָה עַל־פְּנֵי מַמְרָא הוּא

אַבְרָהָם: לַעֲפְרוֹן (רַש"י נִס רַחֲמֵי דְדִין יִמְקֵי). (יג) אַךְ אִם אַתָּה לוֹ שָׁמַעְנִי:
 חֵלַת שָׁמַעְנִי שְׂחִיף זֶה לֹא חֲסוּל לֹא חֲסֵר לוֹ וְלֹא חֲסֵר חֵסֶד, וְכ"ל לְקַרְוֹא שָׁמַעְנִי נִיבֻכִי.

innanzi alla gente del paese. (13) E parlò ad Efròn in presenza della gente del paese, con dire: Ma se tu deh!... ascoltami. Io do il valore del campo, ricevilo da me; ed allora io vi seppellirò il mio morto. (14) Ed Efròn rispose ad Abramo, con dirgli: (15) Signore, ascoltami. Una terra di quattrocento sicli d'argento, (trattandosi) fra me e te, che cosa è? Ed il tuo morto seppellisci. (16) Abramo annui ad Efròn. Abramo cioè pesò ad Efròn quell'argento ch'egli avea pronunziato in presenza degli Hittei: quattrocento sicli d'argento correnti presso i mercadanti. (17) Così il campo di Efròn, situato nella Machpelà, dirimpetto a Mamrè; il campo (cioè) e la grotta ch'è in esso, e tutti gli alberi che sono in quel campo, entro tutto il confine che lo circonda; (18) Rimasero acquisto d'Abramo in presenza degli Hittei, di tutti cioè quelli ch'entravano per la porta della sua città. (19) Indi Abramo seppellì Sara sua moglie nella grotta del campo di Machpelà, dirimpetto a

כאמרם נכך אתה פוטרני (מנחות ס"ה), אתה מביאני למי העולם הנא (ע"ז י"ח) שפוסלני מן הכהונה (עמות ס"ט), שאחילני בתרומה (שם ע') עד שאתה שאלני (ב"ק כ"ה) ובלשון תקרא מלאנו עֲשֵׂי (איוב ל"ב כ"ב) רֹאֲנִי (ישעיה מ"ז י'), וקרוב לזה מְקַלְלֵנוּ (ירמיה ט"ו י'), והנה טעם המליצה אם אתה שומעני ולו אתה שומעני. (יד) לְאֵמֶר לֹ: בַּסֵּפֶר הַכּוֹתִים כְּתוּב לֹא בְּאֵלֶיךָ, ויהיה דבק עם פסוק שלאחריו לֹא אֲדַבֵּר שׁוֹמְעֵי כִּמוֹ לַמַּעֲלָה כִּי יֵאָדָּר, וכן בַּפְּסוּק ה' כְּתוּב ויענו בני חת את אנרסה לאמר לֹא שׁוֹמְעֵי אֲדַבֵּר; וְלֹא בַּפֶּה שֶׁגַּם לַמַּעֲלָה פְּסוּק י' רֹאֲנִי לְקִרְוֹת לְאֵמֶר לוֹ, ויהיה זה נוסף על ט"ו לו דכתיבין לֹא, כִּמוֹ הוּא עָשׂוּ וְלֹא אֲנִי, וְעֵינַי הַמַּסְרָה עַל פְּסוּק אֲשֶׁר לֹא כְרַעִים (ויקרא י"א כ"א). (טו) בֵּינִי וּבֵינֶיךָ מַה רִיבָא: אֵינִי רֹאֲנִי לִי וְלֹךְ לְהֵאָרֵךְ בְּדַבּוּרִים עַל זֶה כִּי דַבֵּר קָל הוּא אֲלֵלְנָה, וְאַתָּה נֵרִיךְ לְמַהֵר לְקַבֵּר מַתְךָ, וּמֵאַחַר שֶׁאֵינֶיךָ רוֹבֵה לְקַחְתָּהּ בְּמַתְנָה אֲנִי לֹא אֲעַכֵּב עַל יַדְךָ שְׂמֵתָן מַחִירָה. וְאַחַר מַתְךָ קְבוּרָה: אִם תִּרְנֶה תַּחַן הַכֶּסֶף וְתַחְבּוֹת אֵימָתִי שֶׁתִּרְנֶה וְתַחֲלֶה קְבוּרַת הַמַּת. וְאֵינִי לְפָרֵשׁ קַחְתָּה חֵסֶךְ וְקִבֹּר מַתְךָ, כִּי כְּתוּב אֲחִ"כ וְשִׁמְעֵה אֲנִרְסָה אֶל עַפְרוֹן, אֵינִי עֹכֵינָה הַבְּנָה (כְּתִרְגוּם רַמְבַּ"מ וי"ט) אֲלֵל קִבְלָה כְּאֲשֶׁר הֵעִיר מֵהַר"שׁ. (יז) וַיִּשְׁקֵל אַבְרָהָם לְעַפְרוֹן: עֵינֵי פָרְעוֹן, חֲסֵי שֶׁהֵיוּ שׁוֹקֵלִים הַכֶּסֶף, כִּי לֹא הִיָּה אֲלֵלֵם מִשְׁעָב, אֲלֵל חֲמִיכּוֹת כֶּסֶף הַעֲשׂוּיֹת בְּמַשְׁקֵל. עוֹבֵר לְסוּדָר: אֲחִי הַשְׁקִילִים הֵיוּ עוֹבְרִים כִּי לֹא הֵיוּ חֲסֵרִים בְּמַשְׁקֵל. (יח) לִפְנֵי מַמְרָא: לִפְנֵי אֲלוֹנֵי מַמְרָא, וְהֵם אֵילָנוֹת גְּדוּלִים מְפֹרְסָמִים וַיְדַעִים.

חֲבֵרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: (א) וַיִּקַּם הַשְּׂדֵה וְהַמְעָרָה
 אֲשֶׁר-בּוֹ לְאַבְרָהָם לְאַחֵזת־קֶבֶר מֵאֵת בְּנֵי-
 חֵת: ס

כד

(א) וַאֲבָרָהָם זָקֵן בָּא בַיָּמִים וַיְהוֶה בִּרְךָ אֶת-
 אַבְרָהָם בְּכָל: (ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-עֲבָדָיו
 זָקֵן בֵּיתוֹ הַמִּשְׁלַל בְּכָל-אֲשֶׁר-לוֹ שִׁים-נָא יָדְךָ
 תַּחַת יָרְכִי (ג) וְאֲשַׁבְּעֶךָ בַיהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם
 וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא-תִקַּח אִשָּׁה לְבְנִי
 מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ:
 (ד) כִּי אֶל-אֶרֶצִי וְאֶל-מִוְלַדְתִּי תִלְךָ וְלִקְחָתְךָ
 אִשָּׁה לְבְנִי לְיִצְחָק: (ה) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד
 אוֹלִי לֹא-תֵאבְדָה הָאִשָּׁה לְלֶכֶת אַחֲרַי אֶל-
 הָאָרֶץ הַזֹּאת הַהַשְׁבֵּ אֲשִׁיב אֶת-בְּנֶךָ אֶל-
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יֵצֵאתָ מִשָּׁם: (ו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו
 אַבְרָהָם הַשְּׁמַר לְךָ פֶּן-תִּשְׁיֵב אֶת-בְּנִי שָׁמָּה:
 (ז) יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לִקְחָנִי מִבֵּית

Mamrè, ora Hhebròn, nel paese di Cànaan. (20) Il campo e la grotta ch'è in esso rimasero di Abramo, (che gli acquistò) dagli Hittei, in possessione ad uso di sepoltura.

XXIV

(1) Abramo era vecchio, avanzato in età, ed il Signore aveva benedetto Abramo in ogni cosa. (2) Abramo disse al suo servo, vecchio di sua casa, che aveva il governo di tutto il suo: Metti deh! la tua mano sotto la mia coscia. (3) E ti farò giurare pel Signore, Dio del cielo e Dio della terra, che non prenderai una moglie pel mio figlio delle figliuole dei Cananei, tra' quali io abito. (4) Ma andrai al mio paese ed al mio parentado, e (ivi) prenderai moglie al mio figlio Isacco. (5) Il servo gli disse: Forse la donna non acconsentirà di seguirmi in questo paese: (in tal caso) potrò io far tornare tuo figlio al paese onde sei uscito? (6) Ed Abramo gli disse: Bada bene di non far che mio figlio torni colà. (7) Il Signore, Iddio

(א) ה' ברך את אברהם בכל: הטעם שהיה עשיר, והזכיר זה להודיע, כי לא מנלתי נשים החפנות להזדווג לבנו שלח את עבדו למשפחתו; כי הכל חפלים להדבק בעשירים (רש"ס). (ב) שים נא ירך תחת ירכי: לא כמלא המנהג הזה אלא כאן וביוסף (מ"ז כ"ט), ור"ז פירשו שהוא כנקיטת חפץ של מלכה, כמו ספר תורה, או תפלין להשבע בהן. והעת רש"ס רא"ב רש"ב רש"ז שהוא דרך שעברה, וכך היה דרך כריחת בריית של עבד לאדוניו וכן לאביו (ג) אשר לא תקח אשה לבני מבנות הבנעני: שאם היה מתחתן בהם שוב לא יתכן לישראל להוריש הכנעני מארצו אחרי היותם אחים, כמו שלא יתגרו מלחמה במואב עמון ואדום. והיה ג"כ מכוונת התורה באריכות הספור הזה להרמיק את ישראל מהמתחנן בכנענים. (ד) כי אל ארצי ואל מולדתי תלך: תלך אל ארצי ובהיותך עם תלך אל מולדתי כלו' אל משפחתי ולקחת אשה לבני; משפחתי אם תמלא, ואם לא תמלא משפחתי תקח מעירי (דון יצקן). וכן משמע ממה שאמר אחר זה ולקחת אשה לבני מש, ר"ל מן הארץ או מן העיר ההיא; ועוד סויע לזה מהכסף שעשה אליעזר, שהרי אם היה מושבע ועומד שלא לקחת אלא משפחת אברהם היה לו לשאול מיד איזה בית נמור ולא להמתין שתדמן לו אשה מן הארצות, אשר בלא ספק רבות היו, ואשר משפחת נמור היו בעלות בנימיוטון בין כל בנות העיר (אח"ס). (ו) דבר לי: ענין הכנסה טובה (pro-

אָבִי וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי וְאֲשֶׁר דִּבֶּר-לִי וְאֲשֶׁר
נִשְׁבַּע-לִי לֵאמֹר לְזִרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת-הָאָרֶץ
הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מְלָאכֹו לְפָנֶיךָ וְלִקְחַת
אִשָּׁה לְבָנֵי מִשְׁמִם: (ח) וְאִם-לֹא תֵאבְּהָ הָאִשָּׁה
לְלֶכֶת אַחֲרֶיךָ וְנִקִּיתָ מִשְׁבַּעְתִּי זֹאת רַק אֶת-
בְּנֵי לֹא תִשָּׁב שָׁמָּה: (ט) וַיֵּשֶׁם הָעֶבֶד אֶת-יָדוֹ
תַּחַת יָרֵךְ אֲבִרְהָם אֲדָנָיו וַיִּשְׁבַּע לוֹ עַל-
הַדָּבָר הַזֶּה: שְׁלִישִׁי (י) וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה
גַּמְלִים מִגַּמְלֵי אֲדָנָיו וַיֵּלֶךְ וְכָל-טוֹב אֲדָנָיו
בִּידוֹ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל-אֶרֶם נְהָרִים אֶל-עִיר
נְחוּר: (יא) וַיְבָרֶךְ הַגַּמְלִים מַחוּץ לְעִיר
אֶל-בְּאֵר הַמַּיִם לַעֵת עָרֵב לַעֵת צֹאת
הַשָּׁמֶשׁ: (יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדָנִי
אֲבִרְהָם הִקְרָה-נָא לְפָנַי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה-חֶסֶד
עִם אֲדָנִי אֲבִרְהָם: (יג) הִנֵּה אֲנֹכִי נֹצֵב עַל-עֵין
הַמַּיִם וּבְנוֹת אֲנִשְׁי הָעִיר יֵצְאוּ לְשֹׂאֵב מַיִם:
(יד) וְהִיָּה הַנֶּעֱרָ אֲשֶׁר אָמַר אֵלָיָה הַטִּי-נָא

(*) הכנעה קרי

del cielo, il quale mi prese dal mio casato e dalla mia terra natia, ed il quale mi promise e mi giurò con dire: Alla tua progenie darò questo paese; — egli manderà innanzi a te il suo angelo, e prenderai moglie a mio figlio di là. (8) E se la donna non acconsentirà di seguirti, sarai sciolto da questo giuramento che tu mi fai. Però mio figlio non far che ritorni colà. (9) Il servo pose la mano sotto la coscia d'Abramo suo padrone, e gli giurò intorno a questa cosa. (10) Il servo prese dieci dei cammelli del suo padrone, e partì, avendo seco i più preziosi oggetti del suo padrone; e sollecitamente si recò nella Mesopotamia, alla città di Nahhòr. (11) Fece che i cammelli si posassero sulle ginocchia, fuori della città, presso al pozzo dell'acqua, (ed era) verso sera, verso il tempo in cui uscir sogliono le donne che vanno ad attinger acqua. (12) E disse: Signore del mio padrone Abramo, deh! fammi fare oggi (felice) incontro, ed usa benivoglienza verso il mio padrone Abramo. (13) Ecco io mi fermo presso alla fonte d'acqua, e le figliuole dei cittadini usciranno ad attinger acqua. (14) Ora la donzella, cui io dirò: «China in grazia il tuo vase, ch'io beva» e dirà: «Bevi, ed io darò a bere anche ai tuoi cam-

mittere,) אבל כשאין ענינו אלא אחירה לפלוגי אחרים דבר אל, גם אחרים דבר ל.. אם יש גם פעול, כמו אחת אשר דבר להם אניהם (בראשית מ"ט כ"ח), וכן אל (המקום) אשר דברתי לך (שמות ל"ב ל"ד); ונלאו הכי דבר ל.... ענינו על, כדברי ר"שי (רמב"ן). (י) ובל טוב ארוניו בידו: רע"ם קלער' וראו' פירשו כטותן טעם לפי שהעבר היה שליט בכל ככבי אדוניו, והכחן כדברי הרמ"ן שהוא כמשמעו, כל הטוב והמעולה ממה שלאדוניו, כמו וילך חזאל לקראתו ויקח מנחה בידו וכל טוב דמשק (מ"ב ח' ט'), כי אמנם לא מלאכו מלת טוב להורות על הקנינים והרכוש בכלל (bona) (כמו שחיה הכונה למירוש רע"ם) אלא על המשונח והיקר; וקרוב ענינה למלת קלג, כמו ואמכה לכם את טוב ארץ מזרים ואכלו את חלב הארץ (ברא' מ"ה, י"ח) טוב הארץ מאכלו (ישעיה א' י"ט). (יב) הקרה נא לפני: עשה שיזמן לפני מה שראו לי, וכן כי הקרה ה' אלהיך לפני (כ"ו כ') והמלה מענין לקרחת. (יג) לשאוב מים: השאינה נבדלת מן הדלייה כי הדלייה היא גדלי שזורדין לתך הנאר והשאינה היא נכד שממלאים בידים נבנה או צמעין; הלה לשון הגבהה, כמו ארומוך ה' כי דלייתני. (יד) כדך: כלי חרס. הוסחת: נירתת (ר"ז), ע"י האות הוה כמלא האל מנלה דעתו ורזכו, והוא לשון משפט, כמו והוכיח לעמים רבים (ישעיה ב' ד') יוכח אמת

כִּדְךָ וְאִשְׁתָּהּ וְאָמַרְתָּ שְׂתֵּה וְגַם-גַּמְלִיךָ
 אֲשַׁקֶּה אֹתָהּ הַכַּחַת לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וּבָה
 אֲדַע כִּי-עֲשִׂיתָ חֶסֶד עִם-אֲדָנִי: (ט) וַיְהִי-הוּא
 טֹרֵם כֹּלָה לְדַבֵּר וְהָנָה רַבְקָה יֵצֵאת אֲשֶׁר
 יִלְדָה לְבִתּוֹאֵל בֶּן-מִלְכָּה אִשְׁתֵּי נָחוֹר אָחִי
 אַבְרָהָם וּכְדָה עַל-שִׁכְמָה: (י) וְהִנְעֵךְ טַבַּת
 מִרְאֵה מְאֹד בְּתוֹלָה וְאִישׁ לֹא יִדְעָה וְתָרַד
 הָעֵינָה וְתַמְלֵא כְדָה וְתַעַל: (י) וַיִּרֶץ הָעֶבֶד
 לִקְרֹאתָהּ וַיֹּאמֶר הַגְּמִיאֵנִי נָא מִעַט-מִים
 מִבְּדָךְ: (י) וְתֹאמֶר שְׂתֵה אֲדָנִי וְתִמְהַר וְתָרַד
 כְּדָה עַל-יְדָה וְתִשְׁקֶהוּ: (י) וְתִכַּל לְהִשְׁקָתוֹ
 וְתֹאמֶר גַּם לְגַמְלִיךָ אֲשַׁאֵב עַד אִם-כָּלוּ
 לְשִׁתּוֹ: (י) וְתִמְהַר וְתַעַר כְּדָה אֶל-הַשִּׁקָּת
 וְתָרֶץ עוֹד אֶל-הַבְּאֵר לְשֹׂאֵב וְתִשְׁאֵב לְכָל-
 גַּמְלָיו: (כ) וְהָאִישׁ מִשְׁתַּאֲרָה לָהּ מִחֲלִישׁ
 לְדַעַת קֵהֲצִלִּיחַ יְהוָה דִּרְכוֹ אִם-לֹא:

(*) והנערה קרי

(*) קיץ כ"ק

melli • quella (io crederò esser colei che) tu assegnasti al tuo servo Isacco, e mediante di quella io conoscerò [crederò] che usasti benivoglienza verso il mio padrone. (15) Ora mentr'egli non aveva peranco terminato di parlare, ecco uscire Rebecca, nata a Bethuèl figlio di Milcà, moglie di Nabhòr fratello di Abramo, col vase sul dosso. (16) La donzella era bellissima di aspetto, vergine, cui cioè nessun uomo aveva conosciuta. Ella scese al fonte, empi il suo vase e salì. (17) Il servo le corse incontro, e (le) disse: Lasciami deh! assaggiare un po' d'acqua dal tuo vase. (18) Ed ella disse: Bevi, mio signore. Calò presto il vase sulla propria mano, e gli diede a bere. (19) Terminato di dargli a bere, disse: Attignerò anche pe' tuoi cammelli, sino a che abbiano finito di bere [abbiano tutti bevuto il loro bisogno]. (20) Ella vuotò presto il suo vase nell'abbeveratojo, e corse al pozzo ad attingere nuovamente, ed attinse per tutti i suoi cammelli. (21) Quegli erane stupefatto, ma taceva [celava la sua gioja], aspettando di sapere se il

נראה' ל"א ח"נ. והמכון בזה לפי דעתי כך הוא: דע כי הכערה שתאמר לי בדברים האלה אני אאמין שהיא המיועדת והראויה לילחק בין שתהיה ממשפחתו בין שלא תהיה, וזה אדע ואאמין כי עשית חסד עם אדוני להזמין לו אשה בהגונה לו ואותה אקדח ואניא לאדוני, לפיכך אני מפיל חכמתי לפניך שתקרה לפני היום, שחעשה שהכערה הראויה לילחק תלא לשאוב ותאמר כך וכך. (מז) ואיש לא ידעת: עיין למעלה ד' א', והו"ו לפירושו. (יז) הנפלאני: לשון נמיעה שכל"ת, ומה קמעא, שענינו מעט, כאלו תאמר בלשון איטלקי un fiato, un sorso. (יט) עד אם כלו לשתות: אע"פ ששומים הרבה, והשאנינה צעזעורם מלאכה כבדה. (כ) ותער: לשון שפיקה, מדוע בל"ת, והוא פֵּיֵל משרש ערה, ועקר הוראתו גלוי, כי האוסף מנגלה תחמית הכלי. ע' ישעיה ל' י"ד. ותער ברה אל השקת: שלא לאנד המים הנשארים בכד. אל הבאר: היה גם נזר והיו חמיה בלתי זכים כמימי העין, והיו שאובים מן העין לנורך בני אדם, ומן הנזר לנורך הנמלים, ועיין נת"הש. ותריך עוד: עדיין לא שאבם מן הנזר, לפיכך נראה שאלת עוד חזרת לפעולת השאינה כאלו כמות ומרץ אל הנזר לשאוב עוד. (כא) משתאה: משתומם, עיין רש"י, פחדיש לדעת: אבל היה מחרש ולא היה ממהר להודות לה' עד שיודע לו בנידור ההגלית דרכו אם לא, כלו' אם הוא ממשפחת אברהם (אניגל). פחדיש: יש בכללה השתיקה והסמכותה מולת לדעת איך ענינה (כתרגום רוב"מין) כדי לדעת, כי מועזים לא יודע לו כלום יותר מזה שטרע

(כב) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלוּ הַגַּמְלִים לְשָׁתוֹת וַיִּקַּח
 הָאִישׁ גֵּזֶם זָהָב בַּקַּע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי צְמִידִים
 עַל־יָדָיָה עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם: (כג) וַיֹּאמֶר
 בְּתַמְי אֶת הַגִּידִי נָא לִי הֵיטֵב בֵּית־אֲבִיךָ
 מְקוֹם לָנוּ לָלֶיֶן: (כד) וַתֹּאמֶר אֵלָיו בֵּת־בְּתוּאֵל
 אֲנֹכִי בֶן־מִלְכָּה אֲשֶׁר יֵלְדָה לְנַחֲוֹר: (כה)
 וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם־תֵּבֶן גַּם־מִסְפּוּא רַב עִמָּנוּ
 גַּם־מְקוֹם לָלוֹן: (כו) וַיִּקַּד הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחוּ
 לַיהוָה: רביעי (כז) וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי
 אֲדֹנָי אַבְרָהָם אֲשֶׁר לֹא־עֹזַב חֲסֵדוֹ וְאִמְתּוֹ
 מֵעַם אֲדֹנָי אֲנֹכִי בְּדַרְךְ נִתְּנִי יְהוָה בֵּית אַחֵי

לו ממה שאמרה לו גם לגמליך אשאב עד אם כלו לשמות, ומה שנשאר לו לדעת הוא
 אם היא ממשפחת אברהם חיה לא נודע לו בשתיקתו אלא כשאמר לה בת מי את.
 הרצליח ה' דרכו אם לא: אף אם היה יכול לקחת גם מננות העיר אפי' שלא
 ממשפחת אברהם (ע' למעלה ד') ח"מ יודע היה שיותר חביב לאברהם שיהיה ממשפחתו.
 (כב) גזם: יש כוס של אף, ויש כוס של אונים, וכאן הוא של אף, כמו שפורש למטה ואזים
 הכוס על אפה, דעת ראו' כי היו נוקדים האף ומכניסים בו הכוס, וכן ראה Niebhu
 כשי הערביים עושות והנה קצר הכתוב ולא פירש ויקח ויתן לה, או וישם על אפה.
 ואמנם המננות האלה היו לקרב דעתה אליו קודם שישאלנה בת מי היא ואם יש
 בניה מוקם ללון, כדי שתכיר שהוא עשיר וכדע לה, שלא יעריח אדם חנם. כי אמנם
 אחר שנתקיים הנסח היה מוכרח ללכת לביתה, ואם אחרי שהעריחה עממה כל כך
 לשאוב לכל גמליו לא היה כותן לה מתנה ראויה, אולי היה אומרת לו שאין בניה

Signore aveva fatto prosperare la sua impresa o no. (22) Ora, poichè i cammelli ebbero terminato di bere, quegli prese un pendente d'oro, del peso di mezzo siclo; e due manigli (applicò) sopra le di lei braccia, del peso di dieci sicli d'oro. (23) E (le) disse: Figlia di chi sei tu? Dimmelo in grazia. Havvi in casa di tuo padre luogo per noi da pernottare? (24) Ed ella gli disse: Son figlia di Bethuèl figlio di Milcà, la quale lo partorì a Nahhòr. (25) E gli soggiunse: E di paglia e di foraggio è abbondanza presso di noi, come pure di luogo da pernottare. (26) Quegli, inchinatosi, si prostrò al Signore. (27) E disse: Benedetto sia il Signore, Iddio del mio padrone Abramo, che non lasciò la sua benevolenza e la sua fedeltà verso del mio padrone! Ecco ch' il Signore mi guidò

מקום לכל גמליו ואנשיו, ודעת רש"בם רא"ב רמ"בן דוק יתקן כי תחילה שאל ולבסוף נתן כמו שאמר אלעזר (פסוק מ"ז), ודעת ר"שי כי תחלה נתן וא"כ שאל כמו שכתוב כאן ואני אומר כי הנתינה והדבור היו כאחד, כי לקח הכנס והלמדים ותקרב אליה דרך חנה וכתן לה ושאל אותה. (בג) לל"ן: ללון שניהם פועל ושניהם בנין הקל, אלא שהם שני עשאים, לין ולון, כמו שם ושם. דג"ד נא ל"י: דרך פיוס, על שאלתו בת מי את, שלא היתה חייבת להודיעו בת מי היא, ומיד הוסיף השאלה השניה היא בית אנכי וגו' כל'י לכך שאלתי בת מי את, כי נר"ך אני למלון לי ולכל אשר עמי, ואין לי מחיר בארץ הזאת ואחרי שראיתי כך לב טוב ועושה חסד, הנני ספ"ל לרע"ב אם אפשר לי למנוח מלון בביתך, לכך שאלתי בת מי את. (בה) פספסוא: כל מאכל הבהמות נקרא כן, והפעל ספ"ל כמלא בתלמוד בענין האכיל את חמרים, בין חמס בין בהמה, כגון ספ"ל לי מאליה (פסחים ג' ב'), ספי ליה כמורא (כתובות כ' א'). (בו) ויקוד וגו': נראה כדברי רז"ל קדה על אפיס, ר"ל הגעת הקדקד לארץ (מה שלא יתכן אלא אחרי הכרעה על גרכיס) והשתחווה פשוט ידים ורגלים, ר"ל שכל הגוף נוגע בארץ. ויקד: קל משרש קדד כמו ויתום. (בז) אנכי בדרך וגו': אנכי נחני כנני כפול, כמו אתה יודך אחיך (ברא' מ"ט ח'), והוא בא תמיד בנומינאטיף, כמו גרכני גם אני, והטעם אני בדרך הזה נחני ה' אל בית אחי אדוני, ופה נפסקה מלת אנכי בטעם רביעי, כי אינה דבקה עם בדרך, כמו שחג"ס רמז"מן, או יהיה ענין החליטה הזאת כמו שספור"ש למטה (פסוק מ"ה) אשר הנחני בדרך אחת לקחת את בת אחי אדוני לבנו, ויהיה בדרך כתרמוזו בארץ תקנא, בדרך אחת, בדרך הישר, ותחטר חנה אחת קודם בית אחי אדוני, והתנה המסרה אפשר שתהיה דרך (בדרך הישר נחני ה', שהוא דרך בית אחי אדוני) ואפשר שתהיה אל (כמו בפירוש הרמ"ש).

אֲדַנִּי: (כח) וַתֵּרֶץ הַנְּעֵרָה וַתֵּגֵד לְבֵית אִמָּהּ
כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה: (כט) וּלְרַבֵּקָה אָח וּשְׁמוֹ לֶבֶן
וַיֵּרֶץ לֶבֶן אֶל-הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל-הָעֵין:
(ל) וַיְהִי כִּי רָאָתָה אֶת-הַנְּזֹם וְאֶת-הַצְּמִדִּים עַל-
יְדֵי אָחִיתוֹ וּבִשְׁמֵעוֹ אֶת-דְּבָרַי רַבֵּקָה אָחִיתוֹ
לֵאמֹר כֹּה-דִבֶּר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֵא אֶל-הָאִישׁ
וְהִנֵּה עֹמֵד עַל-הַגְּמָלִים עַל-הָעֵין: (לא) וַיֹּאמֶר
בּוֹא בְרוּךְ יְהוָה לָמָּה תַעֲמֹד בַּחוּץ וְאֲנֹכִי
פְּנִיתִי הַבַּיִת וּמְקוֹם לְגַמְלִים: (לב) וַיָּבֵא הָאִישׁ
הַבַּיִתָּה וַיִּפְתַּח הַגְּמָלִים וַיִּתֵּן תְּבֹן וּמִסְפּוֹא
לְגַמְלִים וּמִיִּם לְרַחֵץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים
אֲשֶׁר אִתּוֹ: (לג) וַיִּישָׁם לְפָנָיו לֶאֱכֹל וַיֹּאמֶר
לֹא אֲכַל עַד אִם-דִּבַּרְתִּי דְבָרִי וַיֹּאמֶר דְּבַר:
(לד) וַיֹּאמֶר עֲבַד אֲבָרְהָם אָנֹכִי: (לה) וַיְהִי
כִּי בָרַךְ אֶת-אֲדָנָי מְאֹד וַיִּגְדַּל וַיִּתֵּן-לוֹ צֹאן
וּבָקָר וּכְסֶף וְזָהָב וְעַבְדִּים וּשְׂפָחוֹת וּגְמָלִים

(*) סנערה ק'

(*) יושם ק'

direttamente in casa dei fratelli del mio padrone. (28) La donzella corse, e narrò tali cose in casa di sua madre. (29) Rebecca aveva un fratello, di nome Lavan. Lavan corse a (trovare) quell' uomo, fuori, alla fonte. (30) Avendo veduto il pendente, ed i manigli sulle braccia di sua sorella, e udite le parole di Rebecca sua sorella, la quale diceva: Così mi parlò quell' uomo — recossi presso quell' uomo, e lo trovò che stava presso i cammelli, vicino alla fronte. (31) E disse: Vieni, benedetto dal Signore. Perchè stai qui fuori? mentre io ho sgomberata la casa, ed (anche) il luogo pei cammelli. (32) Quegli entrò in casa, e scaricò i cammelli; indi (Lavan) diede paglia e foraggio ai cammelli, ed acqua da lavarsi i piedi, per lui e per gli uomini ch' eran con lui. (33) Indi venendogli presentato da mangiare, disse: Non mangerò sin ch'io non abbia parlato quel che ho da parlare. E (Lavan) disse: Parla. (34) Ed egli disse: Io sono il servo d'Abramo. (35) Il Signore benedisse grandemente il mio padrone, sicchè divenne opulento. Gli diede bestiame minuto e bovino, argento, oro, schiavi, schiave, cammelli ed asini. (36) Sara moglie del mio padrone partorì al mio padrone un figlio, dopo essere già vecchia; ed egli gli assegnò tutto il suo. (37) Ed il mio padrone mi fece giurare con dire: Non prendere in moglie pel mio figlio una delle figliuole dei Cananei, nel cui paese io abito. (38) Ma andrai al mio casato ed alla mia famiglia, e (ivi) prenderai

(כח) ותרץ הנערה וגו': טעם האתנח שנאמה ולא בהנערה, כי פועל הריגה איננו מעשה מכון לעצמו, אלא כדי להגיד. לבית אמה: איננו דבק עם ותרץ לפי הטעמים (כדעת מהר"שד), וגם פעל רוצ' איננו נקשר עם ל' אלא עם אל. לבית אמה: עיין ר"ש, וכן כתב גם ראז'. (ל) ויהי בראות את הגוים וגו': פסוק זה פירושו הקודם. (לא) ברוך ה': אין צורך שיהיה זה ממש מאמר לנן כי התורה העתיקה הדבור זה מלשון המדבר ללשון ישראל, וכן אמרה ברוך ה', גם כי לנן לא ידע את ה', ואמר ברוך אלהים או כיוצא בזה. (לב) ויפתח הגמלים: אליעזר, כן כראה דעת בה"ט, וכן נכון כי אין ראוי לזרים לשלוח יד במשא. (לג) ויושם לפניו: לפי הכתוב הוא כמו וישם בארון במנרים (סוף בראשית). ויאמר דבר: מסתמא לנן הוא האומר. (לד) אם לא וגו': אם לא כמו אלא (שהוא מורכב מן אם לא), וכן תרגם אנקלוס אלהן.

וַחֲמִידִים׃ (לח) וַתֵּלֶד שָׂרָה אִשְׁתֵּי אַדְנִי בֶן
 לְאֲדֹנָי אַחֲרֵי זְקֻנָתָהּ וַיְהִי לָהּ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־
 לָהּ׃ (לח) וַיִּשְׁבַּעֵנִי אַדְנִי לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה
 לְבָנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנֹכִי יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ׃
 (לח) אִם־לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי תֵלֶךְ וְאֶל־מִשְׁפַּחְתִּי
 וְלִקַּחְתָּ אִשָּׁה לְבָנִי׃ (לח) וַאֲמַר אֶל־אַדְנִי אֵלַי
 לֹא־תֵלֶךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי׃ (מ) וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה
 אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו יִשְׁלַח מַלְאָכּוֹ אִתְּךָ
 וְהִצְלִיחַ דְּרָכְךָ וְלִקַּחְתָּ אִשָּׁה לְבָנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי
 וּמִבֵּית אָבִי׃ (מא) אֲזַי תִּנְקַח מֵאֵלְתַי כִּי תָבוֹא
 אֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לְךָ וְהָיִיתָ גָּדִיל
 מֵאֵלְתַי׃ (מב) וְאָבֹא הַיּוֹם אֶל־הָעֵינַי וְאֹמַר יְהוָה
 אֱלֹהֵי אַדְנִי אֲבָרְכֶם אִם־יִשְׁדָּנָא מִצְלִיחַ
 דְּרָכֵי אֲשֶׁר אֲנֹכִי הֹלֵךְ עֲלֵיחַ׃ (מב) הִנֵּה אֲנֹכִי
 נֹצֵב עַל־עֵינַי הַמֵּים וְהָיָה הָעֵלְמָה הַיִּצְאָתָא
 לְשָׂאֵב וְאִמְרְתִי אֵלַיָּהּ הַשְּׁקִינִי גָּא מְעַט־מִים
 מִכְּדָךְ׃ (מד) וְאִמְרָה אֵלַי גַּם־אַתָּה שְׂתֵּה וְגַם
 לְגַמְלִיךָ אִשְׂאֵב הוּא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הִכִּיחַ

moglie a mio figlio. (39) Io dissi al mio padrone: Forse la donna non mi seguirà. (40) Ed egli mi disse; Il Signore, davanti al quale camminerai [del quale ho seguito i cenni], manderà teco il suo angelo, e prospererà la tua impresa; sicchè prenderai una moglie a mio figlio della mia famiglia e del mio casato. (41) Allora (soltanto) sarai sciolto dal mio scongiuro, quando sarai andato alla mia famiglia. Se, cioè, non te la daranno, sarai sciolto dal mio scongiuramento. (42) Arrivato oggi alla fonte, dissi: Signore Iddio del mio padrone Abramo, se pur sei disposto a prosperare la bisogna, per la quale io m'adopero.... (43) Ecco io mi fermo presso alla fonte d'acqua. Ora, quella giovine che uscirà per attignere, ed alla quale io dirò: Dammi a bere in grazia un po' d'acqua dal tuo vase; (44) E mi dirà: E tu bevi, ed anche pe' tuoi cammelli attignerò — quella è la donna ch' il Signore assegnò al figlio

וכאן נִצְּהוּ אֱלִיעֶזֶר, וְאִי־עַם אֲבִרְהָם הִחִיר לוֹ לִקְחַת מִכָּל בְּנוֹת הָעֵיִר, אֲמַר לֵהֶם אֲרִוּוּ וְכֵן יִקַּח רַק מִמְּשַׁפְּחָתוֹ כִּדִּי שִׁמְשַׁנּוּ שֶׁהִיא אֲבִרְהָם מִפֶּן מֵאֵד בְּקִרְבָּנָם (דִּין יִלְחָק). וְהִנֵּה אֲבִרְהָם הִיא יָדַע כִּי בְּנֵי מְשַׁפְּחָתוֹ אֵינֶם כְּשֵׁרִים הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵאַחַר אֲכַשִּׁי הָעֵיִר לְפִיכָךְ אֲמַר לְאֱלִיעֶזֶר שִׁיקַח מִבֵּית אֲבִיו אוֹ מִבְּנוֹת הַמָּקוֹם הַהוּא, אֶךְ אֱלִיעֶזֶר אֲרָאָה שְׂכֵתָאִים נָחַשׁ שֶׁלֹּא וְהֵאֱמִין כִּי אוֹתָהּ הוֹכִיחַ ה' הַשְׁתַּדֵּל שִׁתְּנוּהוּ בְּנַפְשׁ חֶפְזָה וּבִשְׂמֵחָה, כִּי יֵשִׁעוּ בְּשִׂמְעֵם שֶׁאֵין אֲבִרְהָם מִפֶּן אֵלֹהִים נִהְיָ. וְעֵינַי מֵהַ שְׂכֵתָאִי לַמַּעֲלָה סוּף פְּסוּקֵי ד'. (פֶּאֶר) מֵאֵלֶּיךָ: הֵאֵלֶּה הִיא שְׂנוּעָה עִם קָלְלָה, וְהַשְׂנוּעָה אֲפֶשֶׁר שֶׁתִּהְיֶה גַם בְּלֹא קָלְלָה אֵלֹהִים בְּשֵׁם אֵלֹהִים, אֲמַנְסֵם לְפִי גֹרֵת הַמַּלְאָה גַם אֵלֶּה נִרְאָה שֶׁהוּא נִגְזֵר מִן אֱלֹהִים. וְאִם לֹא יִתְּנוּ לָךְ: פִּירוּשׁ הַקּוּדֶשׁ. (פֶּב) וְאֵבֶרָה הַיּוֹם אֶל הָעֵיִן וְגו': כָּל אֲרִיבוֹת הַדְּבָרִים לְהוֹדִיעַם שֶׁמֵאַתְּ הַקְּבִ"ה יֵלֵךְ הַדְּבָר (רַע"ב). אִם יִשְׁדָּךְ נָא וְגו': ה"ו מִקְרָא קָבֵר, אִם נִדְעַתָּךְ לְהַגְלִיחַ דְּרָבִי, שִׁמְעֵה נָא אֶת הַכִּיּוֹן שֶׁאֵין קוֹנֵעַ לַעֲזָמִי לְסוּמְךָ עֲלֵי, כִּי הִנֵּה אֲכַכִּי כִּבֵּד עַל עֵינַי הַמֵּיִם וְהִיא הַעֲלָמָה וְכו' וְכו' אוֹתָהּ אֲחַשׁוֹב שֶׁהִיא מְזוּמָנָה מִן הַשְּׂמִיִם לְבֵן אֲדָנִי; לָכֵן עָשִׂה נָא שֶׁהִיא סִימְנֵי מִתְקִיִּים, וְקִרְוֵב לֹא וְאֲמַר שֶׁאֵלֹהִים אֵלֵּי יִשְׂרָאֵל הִנֵּה תִּמְסֵם (שְׁמוֹת א' י"ד

יְהוָה לְבֶן־אֲדָנָי: (מח) אֲנִי טָרַם אֲכַלֶּה לְדַבֵּר
 אֶל־לְבִי וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת וְכִדָּה עַל־שִׁכְמָהּ
 וַתֵּרֶד הָעֵינָה וַתִּשָּׂאב וַאֲמַר אֵלֶיהָ הַשְּׂקִינִי
 נָא: (מט) וַתִּמְהַר וַתּוֹרֵד כִּדָּה מֵעֲלֶיהָ וַתֹּאמֶר
 שְׂתֵה וְגַם־גִּמְלִיךְ אֲשַׁקֶּה וְאִשְׁתְּ וְגַם הַגְּמָלִים
 הַשְּׂקָתָה: (מז) וַאֲשַׁאֲלֶנּוּ אֹתָהּ וַאֲמַר בֵּת־מִי
 אַתְּ וַתֹּאמֶר בֵּת־בְּתוּא' בֶּן־נְחוּר אֲשֶׁר יִלְדֶה־
 לּוֹ מִלְכָּה וְאֲשֶׁם הַנְּזֹם עַל־אִפָּהּ וְהַצְּמִידִים
 עַל־יְרֵיָהּ: (מח) וַאֲקַדּוּ וַאֲשַׁתְּחֹוּהָ לִיהוָה וַאֲבָרַךְ
 אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדָנָי אֲבָרָהֶם אֲשֶׁר הִנְחֵנִי
 בְּדַרְךְ אִמָּת לְקַחַת אֶת־בֵּת־אֲחֵי אֲדָנָי לְבָנָו:
 (מט) וְעַתָּה אִם־יִשְׁכַּם עֵשִׂים חֶסֶד וַאֲמַת אֶת־
 אֲדָנָי הַגִּידוּ לִי וְאִם־לֹא הִגִּידוּ לִי וְאִפְנֶה
 עַל־יָמִין אוֹ עַל־שְׂמָאל: (ס) וַיַּעַן לָבֵן וּבְתוּא'
 וַיֹּאמְרוּ מִיְהוָה יֵצֵא הַדָּבָר לֹא נוֹכַל דַּבֵּר
 אֵלֶיךָ רַע אוֹ־טוֹב: (סא) הִנֵּה־רִבְקָה לְפָנֶיךָ־קַח
 וְלָךְ וַתְּהִי אִשָּׁה לְבֶן־אֲדָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבַּר
 יְהוָה: (סב) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אֲבָרָהֶם

del mio padrone. (45) Io non aveva ancora terminato di parlare nel mio cuore, quando Rebecca uscì col vase sul dosso, discese al fonte ed attinse; ed io le dissi: Dammi di grazia a bere. (46) Ella si calò presto il vase d'addosso, e disse: Bevi, ed io darò a bere anche ai tuoi cammelli. — Io bevetti, ed ella diede a bere anche ai cammelli. (47) L'interrogai, e dissi: Di chi sei figlia? E disse: Figlia di Bethuèl figlio di Nahhòr, cui gli partorì Milcà. Io le posi, il pendente sul naso, ed i manigli sulle braccia. (48) Ed inchinatomi, mi prostrai al Signore, Iddio del mio padrone Abramo, il quale mi guidò per diritta via a prendere la figlia [nipote] del fratello del mio padrone pel figlio di lui. (49) Or dunque, se voi siete disposti ad usare benevolenza e fedeltà verso il mio padrone, significatelo; altrimenti, significatelo, ed io mi volterò a destra, o a sinistra. (50) Lavàn e Bethuèl risposero e dissero: La parola è uscita dal Signore [l'accaduto dimostra che questo matrimonio è voluto da lui]: noi non dobbiamo parlarti nè in male, nè in bene [nè pro, nè contra: non dobbiamo che ubbidire]. (51) Ecco Rebecca a tua disposizione: prendila, e vanne; e divenga moglie del figlio del tuo padrone, come il Signore ha decretato. (52) Ora, poichè il servo d'Abramo ebbe udite le loro

ח"א). (מה) והנה רבקה יוצאת: אולי כשהגיד לאברהם הכה ילדה מלכה וכו' הגיד לו שהיה שמה רבקה (מהר"ט), או כהיותו בניתם שמע את שמה או מחמלה הגידה לו שמה, אע"פ שלא הזכיר בכתוב (רמ"ב). (מו) ואשים חנום על אפתי: הפך הסדר, כי תחלה נתן לה ואח"כ שאל אותה (ע' פסוק כ"ג) ועשה זה מפני השנא ששנה בפסוק ל"ח שאם היה אומר להם שנתן לה הכנס והממידים קרם שידע שהיא מושפעת אברהם יבינו שהיה מותר לו לקחת מושפעה אחרת הפך מה שאמר (אח"ס). (מה) בירת ארד ארדני: אחי בתירק כי האב אינו אלא אחד, ולמעלה (כ"ז) בית אחי ארדני בני כי כל המשפחה היתה בבית ההוא, ורמ"בן לא דק. (מט) ואפנה על ימין או על שמאל: מליצה היא למר אפנה לנד אחר למנוח מבוקשי. (ג) מה' יצא הרבר: כנר ינאה הגורה מהאל, כטעם בתחלת תחוביך ינא הדבר (דניאל ט' כ"ג), גם זאת מעט ה' נבואת ינאה (ישעיה כ"ח כ"ט), ינא דבר מלכות מלפניו (אסתר א' י"ט), מלפניך משפטי ינא (תהלים י"ז ב'), וקרובה לזאת מליצת ינא מפי, כמו ינא מפי נדקה דבר ולא ישוב (ישעיה מ"ה כ"ג). וכן כל מונא פי ה' (דברים ח' ג'). רבר: מאמר וגורה, ומנאת הדבר הוא מה שנתקיים הכתב שהוא כיוון להסכמת רנן האל. (גא) כאשר רבר ה':

אֶת־דְּבָרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחֲוּ אֶרְצָה לַיהוָה׃ חֲמִישִׁי
 (ג) וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי־כֶסֶף וְכֵלֵי זָהָב וּבְגָדִים
 וַיִּתֵּן לְרַבְקָה וּמְגִדָּנֹת נָתַן לְאָחִיָּה וּלְאִמָּהּ׃
 (ד) וַיֵּאכְלוּ וַיִּשְׂתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עִמּוֹ
 וַיְלִיְנוּ וַיִּקְוּמוּ בַּבֶּקֶר וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי לְאֲדֹנָי׃
 (ה) וַיֹּאמֶר אָחִיָּה וְאִמָּה תֵּשֶׁב הַנְּעֶר אִתָּנוּ
 יָמִים אֹו עֲשׂוֹר אַחֲרֵי תֵּלֶךְ׃ (ו) וַיֹּאמֶר אֵלֵיהֶם
 אַל־תִּאָּחֲרוּ אִתִּי וַיְהִי הַצְּלִיחַ דְּרָכֵי שְׁלַחֲוֹנִי
 וְאֵלְכֶה לְאֲדֹנָי׃ (ז) וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לַנְּעֶר
 וְנִשְׂאֵלָה אֶת־פִּיָּהּ׃ (ח) וַיִּקְרָאוּ לְרַבְקָה וַיֹּאמְרוּ
 אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי עִם־הָאִישׁ הַזֶּה וְתֹאמַר אֵלָיִךְ׃
 (ט) וַיִּשְׁלַחֻ אֶת־רַבְקָה אֶחָתָם וְאֶת־מִנְקֹתָהּ
 וְאֶת־עֶבֶד אֲבֹרָהֶם וְאֶת־אֲנָשָׁיו׃ (י) וַיְבָרְכוּ
 אֶת־רַבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אַחֲתָנוּ אִתְּךָ הִי לְאֵלֶפֶי
 רַבְּכָה וַיִּירֶשׁ זֶרְעֶךָ אֶת שְׁעַר שַׁנְאִיו׃ (יא) וְתִקַּם
 רַבְּכָה וְנִעְרָתֶיהָ וְתִרְכַּבְנָה עַל־הַגְּמָלִים

(*) הכנעה ק'

(*) לכנעה ק'

parole, si prostrò a terra al Signore. (53) Il servo trasse fuori arredi d'argento e d'oro, ed abiti, e diede a Rebecca; e diede oggetti preziosi al fratello ed alla madre di lei. (54) Mangiarono e bevettero egli e gli uomini ch'erano con lui, e pernottarono; ed alzatisi alla dimane, disse: Lasciate ch'io vada al mio padrone. (55) Il fratello e la madre di lei dissero: Rimanga la donzella presso di noi un anno, o dieci mesi; indi andrà. (56) Ed egli disse loro: Non vogliate trattenermi, mentre il Signore ha prosperata la mia impresa. Accommiatatevi, ch'io vada al mio padrone. (57) Essi dissero: Chiamiamo la donzella, e chiediamo il suo voto. (58) Chiamarono Rebecca, e le dissero: Andresti con quest'uomo? Ed ella disse: Andrei. (59) Accommiatarono Rebecca loro sorella, e la sua nutrice, ed il servo d'Abramo, e la sua gente. (60) E benedissero Rebecca, e le dissero: Sorella nostra, possa tu dare origine a migliaia di miriadi, e possa la tua discendenza impossessarsi delle città de' suoi nemici! (61) E tosto Rebecca e le sue donzelle mon-

כמו שהאל גלה רעונו ע"י המאורע. (נג) ומגדנות: כל דבר משונן ויקר נקרא כן, והעד מה שכתבו בזהוהפסע ניום הכתילו את בניו (ד"ם ב' כ"א ג') ויתן להם אניהם מחנות רבות לכסף ולהזה ולמגדנות (ר"דק רמז"מן ורלו'). (נה) ויאמר אדירה ואמה: ובתאל לא נוכר עוד, וא"תס אומר כי בתאל שהיה בן אחי אברהם היה כפן מאד ביווג רבקה עם יצחק לפיכך אחר מיד הנה רבקה לפיכך קח ולך, והוא עמד בדבורו ולא רצה להכניס שום עיכוב בדבר, ואחיה ואמה הם אמרו משב הכערה אתנו וגו', והם אמרו נקרא לנערה וגו'. ימים או עשור: שנה או עשרה חדשים (אנקלוס) וכל המפרשים מבני עמנו. ימים: שנה תמימה, כמו ימים תהיה גאולתו (ויקרא כ"ה כ"ט). עשור: דבר מורכב מעשרה, כמו כנכל עשור, עלי עשור ועלי כנל, ואין כן בעשור לחדש, כי הוא שם תאר ליום העשירי. והמתרגם האלכסנדר (ואחריו) היירוכימוס והמפרשים אשר לא מישאל גס ראו' וגעז' תרגם קצת ימים, כגון עשרה, לפחות עשרה ימים. והכותים הגיהו ימים או חדש. (נד) חתלבי עם האיש הזה: לא יתכן שישאלו אותה אם רעוה להנשא ליצחק, אחר שכבר אמרו מה' ילא הדבר, גם נראה שלא היה מכהג הקדמונים לשאל את פי בנייהם ובנותיהם בענין זה, אלא האבות היו משיאין את זרעם מדעת עצמם, וכמו שאנו רואים בלמק שלקח לו עבדו אשה שלא מדעתו; אלא הטעם (כדברי רש"ם) החלבי עתה מיד עם האיש הזה או תפגלי להתעכב וללכת אחר זמן עם אחרים. (נז) אחרותם: את ואחות כאחרים על האחים ממש ועל הקרובים ככלל, כידוע. מנקתה: בימים הקדמונים

וּתְלַכְנָה אַחֲרַי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת־רִבְקָה
 וַיֵּלֶךְ: (סב) וַיִּצְחַק בָּא מְבֹוא בְּאֵר לַחַי רֹאֵי
 וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנְּגֹב: (סג) וַיֵּצֵא יִצְחָק
 לְשׁוּחַ בְּשָׂדֵה לַפְּנֹת עָרֹב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיִּרְא
 וְהִנֵּה גַמְלִים בָּאִים: (סד) וַתִּשָּׂא רִבְקָה אֶת־
 עֵינֶיהָ וַתֵּרָא אֶת־יִצְחָק וַתִּפֹּל מֵעַל הַגָּמֵל:
 (סה) וַתֹּאמֶר אֶל־הָעֶבֶד מִי־הָאִישׁ הַלְּזֶה הַתֵּלֶךְ:
 בְּשָׂדֵה לְקִרְאֹתֵנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנָי
 וַתִּקַּח הַצְּעִיר וַתִּרְתַּבֶּם: (סו) וַיִּסְפֹּר הָעֶבֶד
 לְיִצְחָק אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה: (סז) וַיָּבֵאתָ
 יִצְחָק הָאֵהֳלָה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת־רִבְקָה
 וַתְּהִי־לוֹ לְאִשָּׁה וַיֵּאָהֱבָה וַיִּנָּחֶם יִצְחָק אַחֲרַי
 אִמּוֹ: פ ששׁי

(רא"ב), ונראה שהיו המניקות כשאריות זמני העשירים חלל יונקוניהן (גם אחר אגללו) בזהבם ורעות, ולא שלחו המניקות לשמשה כשפחה, כי כבר שלחו עמה גם כערותיה (פסוק ס"א). (סב) ויצחק בא מבוא וגו': חזר לניחו מניחתו שהלך לבאר למי רואי. והנה הדבר קשה מה לורך להגיד זה כאן, וזי היה שיאמר חלל יצחק לשוח בשדה וגו', ומה תועלת שדע היכן הלך קודם לכן? ונראה הדברים שהיה יצחק איש קדוש ואוהב הסתבודות, ומה היה מה שיחל לפנות ערב לשוח בשדה, להסתבד ולהסתפלל; ולהודיענו זה הקדים הכתוב להגיד כי כבר הלך להסתבד חלל צאר למי רואי (אשר אחר כך כתיב שם, (עין למטה כ"ה י"א) שנגלה שם המלך לבאר ונישר אותה על לידת ישמעאל ועל רבו זרעו וגבורתם והנלחמם (למעלה ט"י י"א י"ב) ועתה שהיה

tarono sui cammelli, e seguirono quell'uomo. Così il servo, presa Rebecca, se ne andò. (62) Isacco era venuto, dopo essere stato al pozzo detto Lahhai-Roi. Egli abitava nel paese del mezzodi. (63) Isacco uscì ad orare in campagna verso sera; ed alzati gli occhi, vide cammelli che venivano. (64) Rebecca alzati gli occhi e veduto Isacco, si gettò giù d'in sul cammello. (65) E disse al servo: Chi è quell'uomo lì, che cammina per la campagna incontro di noi? Il servo disse: È il mio padrone. Ed ella prese il velo e si coprì. (66) Il servo narrò ad Isacco tutte le cose che fatte aveva. (67) Isacco, condottala nella tenda di Sara sua madre, prese Rebecca in moglie, e l'amò. Così Isacco si confortò dopo (la morte di) sua madre.

גם הוא מלפני לשא אשה הלך להתפלל שם, וככתב זה להודיע כי מיד נענה. בא
פבוא: אין כוונת נה"ט מונכת היטב, אלא כ"כ כפרש מבוא, מבואו, (כפרגוס אנקלוס)
 ממקום שהיה רגיל ללכת שם, שהוא באר למי רואי, או כפירוש ראשון שהביא רא"ב
 שמת בוא שם מקום. והוא יושב בארץ הגב: קרוב לזאת באר, עיני ר"שי.
 (סב) לשוה: ל' שיה (וא"ע שיה תמיד ב"ד הנה כמוהו שים ואוס, לין ולון) ענין הניון
 ותפלה, כמו אשיה ואהמה ושמע קולי (תהלים כ"ה י"ח) אשיה ותמעט רוחי (שם ע"ז)
 (ד) עם לבני אשיה (שם שם ז') אבל מלשון שיה הגדה לא מלאכו פעל. (סד) ותפול
פעל הגמל: לדעת רש"בם עשתה כן לנניעות, לפי שהיתה רוכנת כמו איש. ואמנם
 כמה בני אדם אחרים פגשה בדרך קודם לכן ולא יתכן שלכל אדם שתפגוש תפול
 מעל הגמל; ולדעת רא"בם היה זה אחר שידעה שהוא יצחק והמקרא המאוחר מוקדם;
 והכונן כדעת אח"ם שקדם לכן הגיד לה העבד שהם קרובים לניחם, והראשון שפגשה
 שהיה הולך לקראתם משעה שמה הוא יצחק. (סה) הלזה: לעמוד ברחוק יאמר כן
 (רש"בם) והמלה גבורת מן הלזה זה (בעל ספר פתשגן הלז הוא ס' יאר). לקראתנו:
 כי אחר שראה גמלים באים, הלך לקראתם לראות אם יש עמהם עבדו וכלתו (אח"ם).
הצערף: קרוב לשרש עטף, בהיפוך אותיות ונחילוף טית ולדי (נעז'). ותחבם:
 התפעל מן חבם, כמו ויתגל (למטה ט' כ"א), ולא אדע מה ראה ר"שי להביא לדוגמא
 מלות וְתִקְבֵר וְתִשָּׁבֵר, שאינן מניחן התפעל אלא כפעל, גם אין בהן ה"א למ"ד
 הפעל הנופלת לפעמים כמו כאן, ומה שכתוב בנת"ה רק צעזור ו' ההפק יעתק
 הטעם אל הת", הוא שבוש גדול, כי לא יתכן בל"הק לנטא וְתִחַבְּם כנגינה
 על הת"ו, כי לא תנאכה אחר הנגינה ג' אותיות אם אין אחת מהן אות כהה. ואולי
 מהסר"ד כתב יעתק הטעם אל הכ"ף והמעתיק החליף כ"ף בת"ו. (סו) ויספר העבד
 ליצחק: שם על הדרך ספר הדברים ליצחק, ואחר שנאו הניחה הגיד לאברהם (יא"א).

כה

(א) וַיִּסַּף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וַשְׁמָה קְטוּרָה:
 (ב) וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־זִמְרֹן וְאֶת־יִקְשָׁן וְאֶת־מֶדָן
 וְאֶת־מְדִין וְאֶת־יִשְׁבָּק וְאֶת־שׁוּחַ: (ג) וַיִּקְשָׁן
 יָלַד אֶת־שִׁבְאָה וְאֶת־דָּדָן וּבְנֵי דָדָן הֵיוּ אֲשׁוּרִים
 וְלִטְוִישִׁים וְלְאִמִּים: (ד) וּבְנֵי מְדִין עֵיפָה וְעַפְרָיִם
 וְחִנֹּךְ וְאֲבִידֵעַ וְאֶלְדָּעָה כָּל־אֵלֶּה בְנֵי קְטוּרָה:
 (ה) וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ לְיִצְחָק:
 (ו) וְלִבְנֵי הַפִּילִגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן
 אַבְרָהָם מִתְּנַת וַיִּשְׁלַחֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ
 בְּעוֹרְנוֹ חֵי קְדָמָה אֶל־אֶרֶץ קְדָם: (ז) וְאֵלֶּה יְמֵי
 שְׁנֵי־חַיֵּי אַבְרָהָם אֲשֶׁר־חֵי מֵאֵת שָׁנָה וּשְׁבַע־עִים
 שָׁנָה וַחֲמִישׁ שָׁנִים: (ח) וַיָּגַע וַיָּמָת אַבְרָהָם
 בְּשִׁיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשָׂבַע וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמּוּיוֹ:
 (ט) וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ יִצְחָק וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּנֵיו אֶל־

(א) ויוסף אבררם תו': אין ספק שהיה זה זמן הרבה קודם לכן, ולא חסר
 מיתת אברהם. ואין מוקדם ומאוחר בחורב, כי המתין להוכיח ענין זה אחר כל קורות
 אברהם וסמוך למיתתו, מסכי שאין לו שייכות עם עניני בני ישראל. ולא ככתב חלל

XXV

(1) Abramo poi aveva presa un'altra donna, di nome Keturà. (2) La quale gli partori Zimràn, Joksciàn, Medàn, Midjàn, Ishbàk, e Sciuahh. (3) Joksciàn generò Scevà e Dedàn. I discendenti di Dedàn sono gli Ascisurei, i Letuscei ed i Leummei. (4) I figli di Midjàn furono: Efà, Efer, Hhannòch, Avidà, Eldaà. Tutti questi sono i discendenti di Keturà. (5) Abramo diede tutto il suo ad Isacco. (6) Ai figli poi delle sue concubine Abramo fece dei donativi; e li mandò, mentr'era vivo, lungi da Isacco suo figlio, verso levante, al paese (detto) orientale [denominazione, sotto la quale intendevasi l'Arabia, e la Mesopotamia]. (7) Questa poi è la durata della vita che visse Abramo: centosettantacinque anni. (8) Abramo venne meno e morì in vecchiezza felice, attempato e contento; e si raccolse alla sua gente [in cielo]. (9) E lo seppellirono Isacco ed

להודיע כי ה' ברך את אברהם ברבנו הזרע ושברכת אב המון גוים נתחיד בתקיימה, כי מלבד ישראל אומות אחרות ילאו ממנו; ולפיכך נכתבו ג"כ בני ישמעאל. והנה האשה הזאת אין ספק שלא הייתה אלא פלגש, כי למטה (ו') הוא אומר ולבני הפלגשים אשר לאברהם; ולא מלאנו פלגשים לאברהם אלא זו והגרי. וכן נד"ה (א' א' ל"ב) ובני קטורה פלגש אברהם. (ג) את שבא ואת דרן: (למעלה י' ז') נזכרו בבני כוש; ואיכנו רחוק שהיו האומות האלה מעורבות משני יוספין. אשוריים וכו': שמות אומות בלתי ידועות ואינם שמות אנשים מיוחדים ולא נזכרו נד"ה. (ד) ובני מדין וגו': אלי שבנגד חמשה בניס אלה נלקחו המדינים לחמשה מלכים (במד' ל"א ד'). (ו) אל ארץ קדם: אל ארץ הנקראת ארץ קדם, וכן בל' ערבי שרקיין (Saraceni) עניני מזרחיים, והם נזכרים בשופטים (ו' ג') ועלה מדין ועמלק ובני קדם, ובאיוב (א' ג') גדול מכל בני קדם, ובמלכים (א' ה' י') מחמת כל בני קדם, ובירמיה (מ"ט כ"ח) קמוז עלו אל קדר ושדרו את בני קדם, ובישעיה (י"א י"ד) וניחזקאל (כ"ה ד' ו'). ויש בני קדם אחרים, והם אנשי ארם נהרים, ככתוב וילך ארנה בני קדם (נרא' כ"ט א') מן ארם יבמני בלק מלך מואב מהררי קדם, ובני קטורה לא הלכו לארץ קדם זאת השניה (כדעת מכלול יופי ומה"רשד), אלא נתישבו בארץ ערב שהיא ארץ קדם שהזכרתי ראשונה, וזה נזכר. (ח) ויגוע וימת וגו': פטירת האדם נקראת דרך כלל מיתה, ותקרא דרך

מְעַרְת הַמִּכְפֹּלָה אֶל־שֵׁדָה עֶפְרָן בֶּן צֹחַר
הַחֲתִי אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִמְרָא: ^(א) הַשֵּׁדָה אֲשֶׁר־
קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי־חֵת שָׂמָה קָבָר
אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ: ^(א) וַיְהִי אַחֲרַי מוֹת
אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב
יִצְחָק עַם־בְּאֵר לַחֵי רְאִי: פ שְׁבִיעַ ^(ב) וְאֵלֶּה
תְּלֻדַת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה
הַגֵּר הַמִּצְרִית שִׁפְחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם:
^(א) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בְּשִׁמְתָם
לְתוֹלְדָתָם בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נְבִית וְקָדָר וְאֲדָבָא
וּמְבִשִׁם: ^(ב) וּמִשְׁמַע וְדוּמָה וּמִשָּׂא: ^(ג) חֲדָד
וְתִימָא יְטוֹר נְפִישׁ וְקֹדְמָה: מִפְסִיד ^(ד) אֵלֶּה
הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמֹתָם בְּחִצְרֵיהֶם
וּבְטִירְתָם שְׁנַיִם־עָשָׂר נְשִׂאִים לְאִמָּתָם:
^(א) וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מֵאֵת שָׂנָה וּשְׁלֹשִׁים
שָׂנָה וְשִׁבְעַת שָׁנִים וַיָּגוּעַ וַיָּמָת וַיֵּאֱסֹף אֶל־עַמּוּיוֹ:
^(ב) וַיֵּשְׁבֵנוּ מִחֻילָה עַד־שׁוֹר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
מִצְרַיִם בְּאֶבְהָה אֲשׁוּרָה עַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו

Ismael suoi figli nella grotta della Machpelà, nel campo di Efròn figlio di Sòhhar, hhitteo, che è dirimpetto a Mamrè. (10) Nel campo (cioè) che Abramo comprò dagli Hhittei. Ivi fu sepolto Abramo e Sara sua moglie. (11) Ora, dopo la morte d'Abramo, Iddio benedisse Isacco suo figlio. Isacco abitò presso il pozzo detto Lahhai-Roi. (12) Questa è poi la discendenza d'Ismael figlio d'Abramo, cui l'egizia Hagàr, schiava di Sara, partorì ad Abramo. (13) Son questi i nomi dei figli d'Ismael, registrati in ordine di nascita. Primogenito d'Ismael, Nevajòt; indi Kedàr, Adbeèl, Mivsàm. (14) Mishmà, Dumà, Massà. (15) Hhadàd, Temà, Jetùr, Nafish, Kedma. (16) Son questi i figli d'Ismael, e son questi i loro nomi; i quali abitarono in villaggi e castella; dodici principi d'altrettante nazioni. (17) E questi sono gli anni della vita d'Ismael: centotrentasette anni; indi venne meno, morì, e si raccolse alla sua gente. (18) Essi abitarono da Hhavlà sino a Sciur, ch'è in faccia all'Egitto, verso l'Assiria. Al cospetto di tutti i suoi fra-

פרט (כדברי דון יצחק) גיעה בנתינת הגוף, אכיפה בנתינת הכפא. ולשא יתעקש המעקש להכחיש זה אחרי שמלאכו ואתה חנא אל חנומך בשלום (למעלה ט"ז ט"ח) שהוא נאמר בלא ספק על הנשמה, כי אברהם נקבר רקוק חנוני משפחתו. ועיני ר"שי למטה מ"ט כ"ט. (יג) בשמותם לתולדותם: ר"שי ואחרים פירשו שהם מסורים כסדר לידתן, אך לפי זה הי"ל לתולדותם כמו בשמות כ"ח י'. וכראש יתיר שהכוונה שהשמות האלה הם השמות שנאשרו לתולדותם, כגון משפחת כניות קדר דומה, וראוי לתרגם גם כן את שמותיהם (alle tribù che da quelle nomi comuni anche alle loro generazioni (alle tribù che da quelle ebbero origine). מוכו משפחת הערביים הנקראת Nabatæi, וזוה העברית הנבטיה שהזכיר הרמ"בם במורה ח"ג סכ"ט. (יד) בחצירם: שהיו יושבים בתנאים אשר אין להם חומה פניב (ויקרא כ"ה ל"א) ככתוב לקדר ולמחלכות חנור וכו' קומו עלו אל גוי שליו יושב לבטח כאם ה' לא דלתים ולא בריח לו (ירמיה מ"ט ל"א). ובבטירותם: מלאכו טירות במדין (במדבר ל"א י') ובבני קדם (יחזקאל כ"ה ד'), וכראש שהוא לשון מבצר ומחנה, ונגזר מן צור, בארמית טיכרא. (יד) מחוילה עד שור: זה הוא אורך החלק הנמוכי מארץ ערב מזרח למערב. שור: הוא Suez (געז). אשר על פני מצרים: המקום אשר מחוילה עד שור הוא על פני הים והם שכנו משם עד בואכה אשורה. גפ"ל: שכן, התפשט וקבע דירתו, וכראש כי ל' כפל מיוחד לבני ישמעאל על שם היותם חמוסים ופושטים כה וכה, כמו (שופטים ז' י"ג) וחזין ועמלק וכל בני קדם כופלים בעמק, זה טעם על פני כל אחיו, שאחד מהן לא יכול לחנעו

נָפְלָה: פ פ פ)

מהתפשט כרצונו, עיין למעלה י"א כ"ח, וכל זה למור שכתקיימה ברכת על פני כל
אחיו ישכון, ועיין Du Clot ואגרות יש"ר (ק' א' אגרת י"ז).

telli si stabili.

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>